

بررسی میزان فرونشست سطح زمین و تغییرات آن در محدوده محوطه‌های تاریخی تخت جمشید و نقش رستم

معصومه آمیغ پی^۱، فاطمه قرائیان^۲

amighpey@ncc.org.ir*

۱. رئیس اداره ترازیبی دقیق و تداخل سنجی راداری، اداره کل نقشه برداری زمینی، سازمان نقشه برداری کشور

۲. کارشناس پردازش تصاویر راداری، اداره کل نقشه برداری زمینی، سازمان نقشه برداری کشور

چکیده

تخت جمشید را می‌توان نماد شکوه و عظمت ایران باستان دانست. تخت جمشید، در کنار دشت مرو دشت و در کوهپایه کوه رحمت در استان فارس واقع در شهر مرو دشت ایران است. متأسفانه استخراج بی‌رویه آب زیر زمینی در دشت مرو دشت به‌منظور تأمین آب کشاورزی، موجب ایجاد فرونشست در این دشت شده است. نظر به اهمیت حفاظت از آثار باستانی و تاریخی، بررسی میزان فرونشست دشت مرو دشت در محدوده میراث جهانی میراث فرهنگی تخت جمشید و نقش رستم، به‌منظور ارزیابی تأثیر آن بر آسیب‌های محتمل این میراث، حایز اهمیت است. محاسبات نشان‌دهنده فرونشست گسترده دشت مرو دشت با بیشینه نرخ ۲۲/۶ سانتی‌متر در سال است. همچنین، نتایج محاسبات نشان‌دهنده گسترش فرونشست دشت مرو دشت به سمت تخت جمشید و نقش رستم در سالیان اخیر است. از طرف دیگر، تغییرات نرخ فرونشست در نزدیکی این آثار باستانی قابل توجه است. به‌منظور حفظ و نگهداری این آثار باستانی ارزشمند، اقدامات مقابله‌ای با آثار مخرب فرونشست بر آن‌ها و مدیریت پایدار منابع آب زیر زمینی منطقه به‌منظور جلوگیری از روند فرونشست دشت مرو دشت پیشنهاد می‌شود.

واژگان کلیدی: تداخل سنجی راداری، فرونشست، گرادبان فرونشست، تخت جمشید، نقش رستم

۱. مقدمه

و کم‌آبی از یک سو و بروز سیلاب‌های فصلی از سوی دیگر برای میراث فرهنگی و آثار باستانی تهدید جدی ایجاد کرده است. به‌طور کلی، تغییرات اقلیمی هم‌اکنون یکی از بزرگ‌ترین مخاطرات پیش‌روی فرهنگ، میراث فرهنگی و زیست‌بوم‌های طبیعی جوامع بشری محسوب می‌شود (IPCC, 2021). وقوع تغییرات اقلیمی آتش‌سوزی جنگل‌ها، سیلاب‌های ناگهانی و خشکسالی‌های گسترده را افزایش داده و این رویدادها میراث فرهنگی و معنوی را به خطر می‌اندازند (ICOMOS, 2018). از جمله راهکارهای مؤثر برای کاهش این چالش‌ها، سازگاری با تغییرات اقلیمی در راستای حفظ و نگهداری از محیط‌زیست است (UNESCO, 2021). یکی از تبعات تغییر اقلیم، کم‌آبی، محدودیت منابع آب سطحی، خشک‌شدن دریاچه‌ها و تالاب‌ها و فشار بر منابع آب زیرزمینی بوده

آثار باستانی و میراث فرهنگی، به‌عنوان شناسنامه هر کشور، نشانگر قدمت، تاریخچه و تمدن آن هستند. از این‌رو، حفاظت از آثار تاریخی و فرهنگی با به‌کارگیری دانش و هنر به‌عنوان یک امر ضروری مطرح می‌شود (Smith, 2020). کشور ما ایران نیز در رده‌های اول دارنده آثار باستانی و بناهای تاریخی و فرهنگی در جهان است و دارای کهن‌ترین فرهنگ و تمدن جهان است (Jones & Lee, 2018). این امر نیازمند سیاست‌ها و برنامه‌های منسجم حفاظت و مدیریت میراث است تا از گسست فرهنگی جلوگیری شود.

از گذشته، میراث و فرهنگ با اقلیم پیوندی دیرینه داشته است و امروزه توجه به این رابطه و تحکیم آن لازمه توسعه پایدار است. در دهه‌های اخیر، تبعات تغییرات اقلیمی در دنیا در قالب خشکسالی‌های مستمر

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۱/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۳/۳۰

تعداد صفحات: ۷

شناسه دیجیتال (doi):

فصلنامه علمی - پژوهشی دانش حفاظت و مرمت

شاپای الکترونیکی: ۳۰۶۰-۶۲۱۷

شاپای چاپی: ۲۵۳۸-۶۰۹۳

این نشریه از قوانین Cope پیروی می‌کند. دسترسی به این مقاله برای همگان آزاد است. هرگونه استفاده غیرتجاری از آن در صورت ارجاع مناسب، مجاز شناخته می‌شود.

متأسفانه استفاده بیش از حد از منابع آب‌های زیرزمینی در دشت حاصلخیز مروودشت باهدف توسعه کشاورزی بدون در نظر گرفتن تاب‌آوری اقلیم منجر به ایجاد فرونشست وسیعی در این دشت شده است که این فرونشست، منجر به ایجاد تهدید جدی برای سلامت آثار باستانی واقع بر آن شده است. در این تحقیق میزان فرونشست سطح زمین در محدوده این ابنیه تاریخی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲. معرفی میراث جهانی تخت‌جمشید و میراث ملی نقش‌رستم

تخت‌جمشید را می‌توان نماد شکوه و عظمت ایران باستان دانست (شکل ۱). تخت‌جمشید، مجموعه‌ای از چند کاخ تودرتو در کنار دشت حاصلخیز مروودشت و در کوهپایه کوه رحمت در استان فارس است. تخت‌جمشید در شهر باستانی پارسه یکی از شهرهای باستانی ایران قرار داشته است که طی سالیان، پیوسته پایتخت تشریفاتی شاهنشاهی هخامنشی بوده است (فدایی و ناصری، ۱۴۰۱). در سال ۵۱۸ پیش از میلاد بنای تخت‌جمشید به‌عنوان پایتخت نو هخامنشیان در پارسه آغاز گردید. بنیان‌گذار تخت‌جمشید داریوش بزرگ بود، هرچند پس از او پسرش خشایارشا و نوه‌اش اردشیر یکم با افزودن بناهای دیگر، این مجموعه را گسترش دادند. بسیاری از آگاهی‌های کنونی که در مورد پیشینه هخامنشیان و فرهنگ آن‌ها در دسترس است، به دلیل سنگ‌نوشته‌ها و گل‌نوشته‌هایی است که در این کاخ‌ها و بر روی دیواره‌ها و لوحه‌های آن حکاکی شده است. اسکندر مقدونی در ۳۳۰ پیش از میلاد، به ایران یورش آورد و تخت‌جمشید را به آتش کشید. با این حال ویرانه‌های این مکان هنوز هم برپا است و باستان‌شناسان از ویرانه‌های آن نشانه‌های آتش و یورش را تأیید می‌کنند. این مکان تاریخی از سال ۱۹۷۹ یکی از آثار ثبت‌شده ایران در یونسکو است. به پس از آمدن اسلام به ایران نیز این جایگاه را گرامی می‌شمردند و آن را هزار ستون یا چهل ستون یا چهل منار می‌گفتند.

تخت‌جمشید در مرکز استان فارس، ۱۰ کیلومتری شمال شهر مروودشت و در ۵۷ کیلومتری شیراز قرار دارد. ارتفاع از سطح دریا تخت‌جمشید ۱۷۷۰ متر است. طرف شرقی این مجموعه کاخ‌ها بر روی کوه رحمت و سه طرف دیگر در درون جلگه مروودشت پیش رفته است. تخت‌جمشید بر روی صفه یا سکوی سنگی که ارتفاع آن بین ۸ تا ۱۸ متر بالاتر از سطح جلگه مروودشت است، واقع شده است. ابعاد صفه تخت‌جمشید ۴۵۵ متر (جبهه غربی)، ۳۰۰ متر (جبهه شمالی)، ۴۳۰ متر (جبهه شرقی)، ۳۹۰ متر (جبهه جنوبی) است.

است. عدم مدیریت منابع آب زیر زمینی و استخراج بی‌رویه از آن‌ها، خود موجب فرونشست‌های گسترده‌ای در جهان و ایران شده است (Wu et al., 2008, Galloway and Sneed, 2013, al., ۱۴۰۲). فرونشست‌ها از یک سو تهدیدی زیست‌محیطی محسوب می‌شوند که موجب تخریب آبخوان و خاک می‌شوند و از دیگر سو موجب تخریب ابنیه و سازه‌های واقع در محل می‌شوند. بسیاری از فرونشست‌ها به محدوده‌های شهری گسترش پیدا کرده و موجب تخریب و آسیب به آثار باستانی شده‌اند (Rukayah et al. 2021, Hamouda et al. 2021, Alfara et al. 2014).

استان فارس یکی از مهم‌ترین استان‌های ایران از لحاظ مطالعات باستان‌شناسی است و توالی گاه‌نگاری تاریخی منطقه، دوره پارینه‌سنگی میانه تا دوران اسلامی را دربر می‌گیرد. فراوانی نسبی آب رودهای دائمی و فصلی و همچنین وجود خاک حاصلخیز از دلایل مهم سکنی‌گزینی در این منطقه بوده است. رودهای کر و سیوند از رودهای مهم منطقه و استان به شمار می‌روند که از جمله عوامل بنیادین در شکل‌گیری استقرارگاه‌های مختلف در این حوزه است (فدایی، ۱۴۰۳).

شهرستان مروودشت، دشتی آبرفتی و هموار بوده که از سمت شمال، غرب و جنوب به واحدهای کوهستانی محدود می‌شود. رشته کوه‌های زاگرس در واحد فارس و بالطبع در شهرستان مروودشت نیز از دو ساختار زمین‌شناسی متمایز تشکیل شده است. رشته کوه‌های موازی باهم با جهت شمال غربی- جنوب شرقی و دارای دشت‌ها و دره‌های باز میان کوهی بوده که از مهم‌ترین کوه‌های این شهرستان رشته کوه رحمت است. طول این رشته ۴۱ کیلومتر و عرض آن بین ۵ تا ۸ کیلومتر متغیر و جهت آن مطابق با چین‌های واحد زاگرس فارس است. تخت‌جمشید و نقش‌رستم دو نمونه از آثار باستانی مهم در این شهرستان محسوب می‌شوند.

تخت‌جمشید را می‌توان نماد شکوه و عظمت ایران باستان دانست. تخت‌جمشید، مجموعه‌ای از چند کاخ تودرتو در کنار دشت حاصلخیز مروودشت و در کوهپایه کوه رحمت در استان فارس واقع در شهر مروودشت ایران است. تخت‌جمشید در شمال شهرستان مروودشت، شمال استان فارس (شمال شرقی شیراز) جای دارد. در فاصله شش و نیم کیلومتری از تخت‌جمشید نقش‌رستم است. در نقش‌رستم، آرامگاه‌های شاهنشاهی مانند داریوش بزرگ، خشایارشا، اردشیر یکم و داریوش دوم واقع است. کعبه زرتشت یک بنای سنگی چهارگوش در محوطه نقش‌رستم است.

شکل ۱. نمایی از بنای دروازه ملل در محوطه جهانی تخت‌جمشید
Figure1. A view of the Persepolis World Base

شکل ۲. نمایی از محوطه آثار باستانی نقش‌رستم و کعبه زرتشت
Figure2. A view of the ancient site of Naqsh-e-Rostam and the Kaaba of Zoroaster

از دیرباز این دشت آب‌رفتی، با میزبانی از رود کر و سیوند، محل زیست و کشاورزی جمعیت بالایی از مردمان خطه فارس بوده و هست. شکل ۳ نمایی از اراضی کشاورزی دشت مرودشت در اطراف تخت‌جمشید و نقش‌رستم را نشان می‌دهد. اما برداشت بی‌رویه آب برای کشت‌وزرع، بیلان آبی این منطقه را نامتوازن کرده و متأسفانه این دشت پهناور و سخاوتمند، طی دهه‌های اخیر در مواجهه با پدیده فرونشست زمین قرار گرفته است، پدیده‌ای غیرقابل جبران که حاصل اقدامات انسانی و سوءبرداشت از سفره‌های آب زیرزمینی است.

شکل ۳. نمایی از اراضی کشاورزی دشت مرودشت در اطراف تخت‌جمشید و نقش‌رستم (مستخرج از نرم افزار google earth)
Figure3. A view of the agricultural lands of Marvdasht plain around Persepolis and Naqsh-e Rostam

نقش‌رستم، مجموعه‌ای باستانی در زنگی‌آباد واقع در شمال شهرستان مرودشت استان فارس است که در فاصله ۶ کیلومتری شمال تخت‌جمشید قرار دارد. این محوطه باستانی یادمان‌هایی از ایلامیان، هخامنشیان و ساسانیان را در خود جای داده است و از حدود سال ۱۲۰۰ پیش از میلاد تا ۶۲۵ میلادی همواره موردتوجه بوده است، زیرا آرامگاه چهار تن از شاهنشاهان هخامنشی، نقش‌برجسته‌های پرشماری از وقایع مهم دوران ساسانیان، بنای کعبه زرتشت و نقش‌برجسته ویران شده‌ای از دوران ایلامیان در این مکان قرار دارد. کعبه زرتشت یک بنای سنگی چهارگوش و پله‌دار در محوطه نقش‌رستم در کنار روستای زنگی‌آباد شهرستان مرودشت استان فارس در ایران است. فاصله کعبه زرتشت تا کوه، ۴۶ متر است و دقیقاً روبه‌روی آرامگاه داریوش دوم قرار دارد و شکلش مکعب‌مستطیل است و تنها یک در ورودی دارد. این بنا امروزه بخشی از محوطه نقش‌رستم است (شکل ۲).

۳. بررسی فرونشست دشت مرودشت

رشد جمعیت همراه با گسترش بی‌رویه بهره‌برداری از آب به‌ویژه در امور کشاورزی و صنعت، جامعه امروز را با اثرات نامطلوب زیادی در جنبه‌های کمی و کیفی منابع آب مواجه کرده است. از این‌رو لزوم استفاده عقلانی و مدیریت پایدار بهره‌برداری از منابع آب امری آشکار به نظر می‌رسد. افزایش روزافزون بهره‌برداری از آب‌های زیرزمینی به‌ویژه در حوضه‌هایی که با نهشته‌های آب‌رفتی انباشته گشته‌اند، در مناطق مختلفی از کشور عزیزمان ایران، موجب فرونشست زمین شده است. آمیغ پی و همکاران ۱۴۰۲ مطالعات جامعی از شناسایی مناطق درگیر فرونشست در ایران انجام دادند. طی این تحقیق مشخص شد که مساحتی بالغ بر ۵ درصد وسعت ایران درگیر مخاطره فرونشست است. مخاطرات پدیده فرونشست ابعاد گسترده‌ای دارد که از آن جمله می‌توان به تخریب در شریان‌های حیاتی و سازه‌های مهم، تغییر ناهمسان در ارتفاع و شیب رودخانه‌ها، آبراهه‌ها و سازه‌های انتقال آب، ایجاد اختلال در بهره‌برداری از منابع آب زیرزمینی، پیشروی امواج در مناطق پست ساحلی، کاهش برگشت‌ناپذیر مخزن آب زیرزمینی و گسترش پهنه‌های بیابانی و سیلابی اشاره کرد. بی‌شک، یکی از مهم‌ترین سازه‌های مورد تهدید در اثر مخاطره فرونشست در ایران، آثار ارزشمند باستانی است. یکی از مهم‌ترین آثار باستانی ایران که متأسفانه در معرض تهدید ناشی از مخاطرات فرونشست قرار گرفته است، میراث جهانی تخت‌جمشید و میراث ملی نقش‌رستم دشت مرودشت است.

دشت مرودشت از مهم‌ترین دشت‌های حاصلخیز ایران‌زمین است که موقعیت مطلوب آن سبب شده تا هزاران سال به‌عنوان یکی از مهم‌ترین سکونتگاه‌های بشر و پایتخت بزرگ‌ترین امپراتوری جهان انتخاب شود.

۴. بررسی فرونشست تخت جمشید و نقش رستم

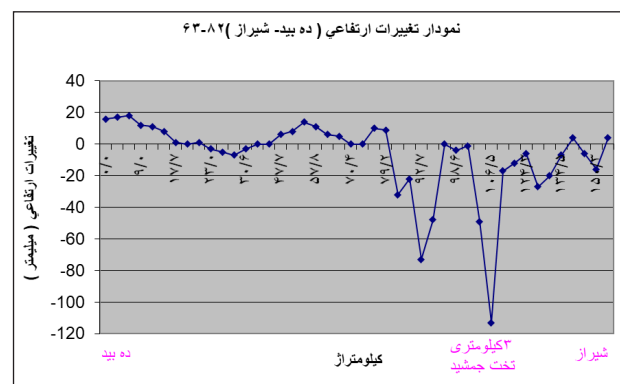
تخت جمشید، در کنار دشت مرو دشت و در کوهپایه کوه رحمت در استان فارس واقع در شهر مرو دشت ایران است. نظر به اهمیت این اثر تاریخی و اهمیت حفظ و نگهداری آن، بررسی فرونشست در محدوده این پایگاه میراث فرهنگی جهانی انجام شد. شکل ۷ نشان دهنده وضعیت فرونشست در محدوده این میراث و اطراف در بازه زمانی مرداد ۱۳۹۷ تا تیرماه ۱۳۹۹ است. همین طور که از این شکل پیداست، در این بازه زمانی تخت جمشید و نقش رستم خارج محدوده فرونشست بوده است. تخت جمشید در این بازه زمانی در فاصله ۳۰ متری از فرونشست دشت مرو دشت بوده است. همچنین فاصله کعبه زرتشت با مرز فرونشست دشت مرو دشت حدود ۴ متر بوده است.

شکل ۸ نشان دهنده وضعیت فرونشست در محدوده تخت جمشید و نقش رستم در بازه زمانی شهریور ۱۴۰۱ تا شهریور ۱۴۰۳ است. مطابق شکل ۶ در این بازه زمانی دشت مرو دشت با افزایش نرخ و گسترش محدوده فرونشست مواجه بوده است و مرز فرونشست تا مرز کوه رحمت و کوه حسین گسترش پیدا کرده است. مطابق شکل ۸ در بازه زمانی شهریور ۱۴۰۱ تا شهریور ۱۴۰۳ قسمت غربی محوطه میراث جهانی تخت جمشید وارد حریم فرونشست با نرخ یک سانتی متر در سال شده است. همچنین محدوده کعبه زرتشت نیز در این بازه زمانی وارد محدوده فرونشست با نرخ حدود ۱ سانتی متر در سال شده است.

از دیگر سو، علاوه بر نرخ فرونشست در محدوده آثار باستانی، تغییرات نرخ فرونشست یا نشست نامتقارن عامل اساسی آسیب به سازه های محل است. به عبارت دیگر، اگرچه پدیده فرونشست، با اثرات مخرب خود کل پهنه درگیر را مورد تهدید قرار می دهد، اما مناطقی که در پهنه های دارای فرونشست نامتقارن واقع شده اند، نواحی مستعدتری برای ایجاد شکاف و فرو چاله و آسیب به سازه های سطحی و زیرسطحی محسوب می شوند. نقشه گرادیان، بیانگر تغییرات نرخ جابه جایی قائم است. این نقشه، در حقیقت مشتق اول نقشه نرخ جابه جایی قائم است (آمیغ پی و همکاران، ۱۴۰۴). در این راستا و به منظور تهیه نقشه مخاطره فرونشست، نقشه گرادیان سرعت فرونشست زمین در دشت مرو دشت محاسبه شد. شکل ۹ تغییرات نرخ فرونشست در محدوده تخت جمشید و نقش رستم را در بازه زمانی شهریور ۱۴۰۱ تا شهریور ۱۴۰۳ بر حسب میلی متر بر متر نمایش داده است. مطابق این شکل، گرادیان بالای ۴۰ درصد در فاصله ۴۰ متری تخت جمشید مشخص است. در محوطه نقش رستم نیز گرادیان بیشینه ۲۹ درصد ایجاد شده است.

به منظور تشخیص و پایش مناطق تحت تأثیر مخاطره فرونشست، از داده ها و روش های ژئودتیکی^۱ همچون تداخل سنجی راداری، داده های GPS و مشاهدات تراز یابی دقیق و ثقل سنجی استفاده می شود. تداخل سنجی راداری با پوشش وسیع و توان تفکیک مکانی بالا در کنار GPS با قدرت تفکیک زمانی بالا و نیز مشاهدات تراز یابی دقیق و ثقل سنجی با دقت بالا می تواند منبع مناسبی برای مطالعات تغییر شکل سطح زمین باشد (آمیغ پی و همکاران ۱۴۰۲).

به منظور بررسی فرونشست دشت مرو دشت، از تلفیق انواع مشاهدات ژئودتیک در منطقه، شامل تداخل سنجی راداری و تراز یابی دقیق استفاده شد. شکل ۴ تغییرات ارتفاعی مسیر تراز یابی شیراز-ده بید را در بازه زمانی ۱۳۶۳-۱۳۸۲ نشان می دهد. همین طور که از این نمودار مشخص است، دشت مرو دشت در این بازه زمانی در ایستگاه تراز یابی واقع در ۳ کیلومتری تخت جمشید، ۱۱ سانتی متر فرونشست داشته است.

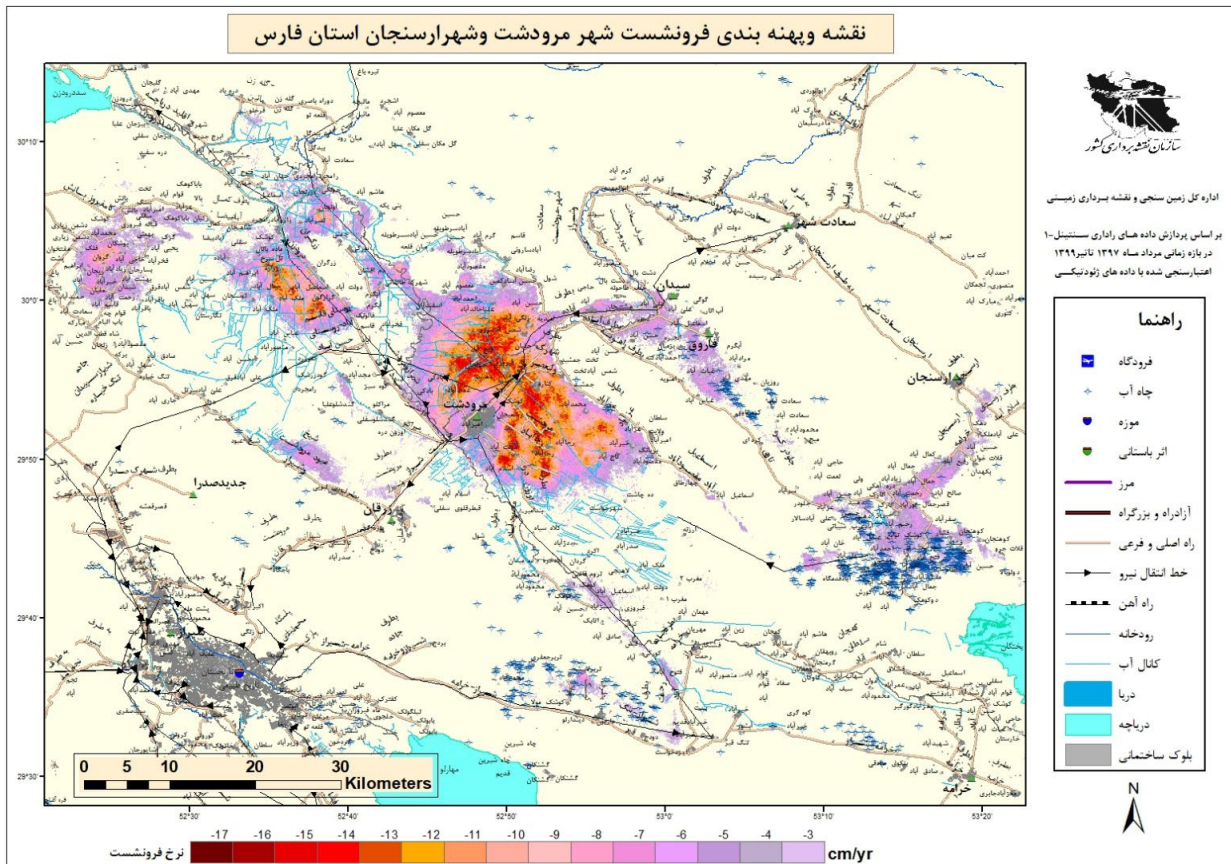

شکل ۴. نمودار تغییرات ارتفاعی مسیر تراز یابی CSDB (ده بید- شیراز) در بازه زمانی ۱۳۶۳-۱۳۸۲

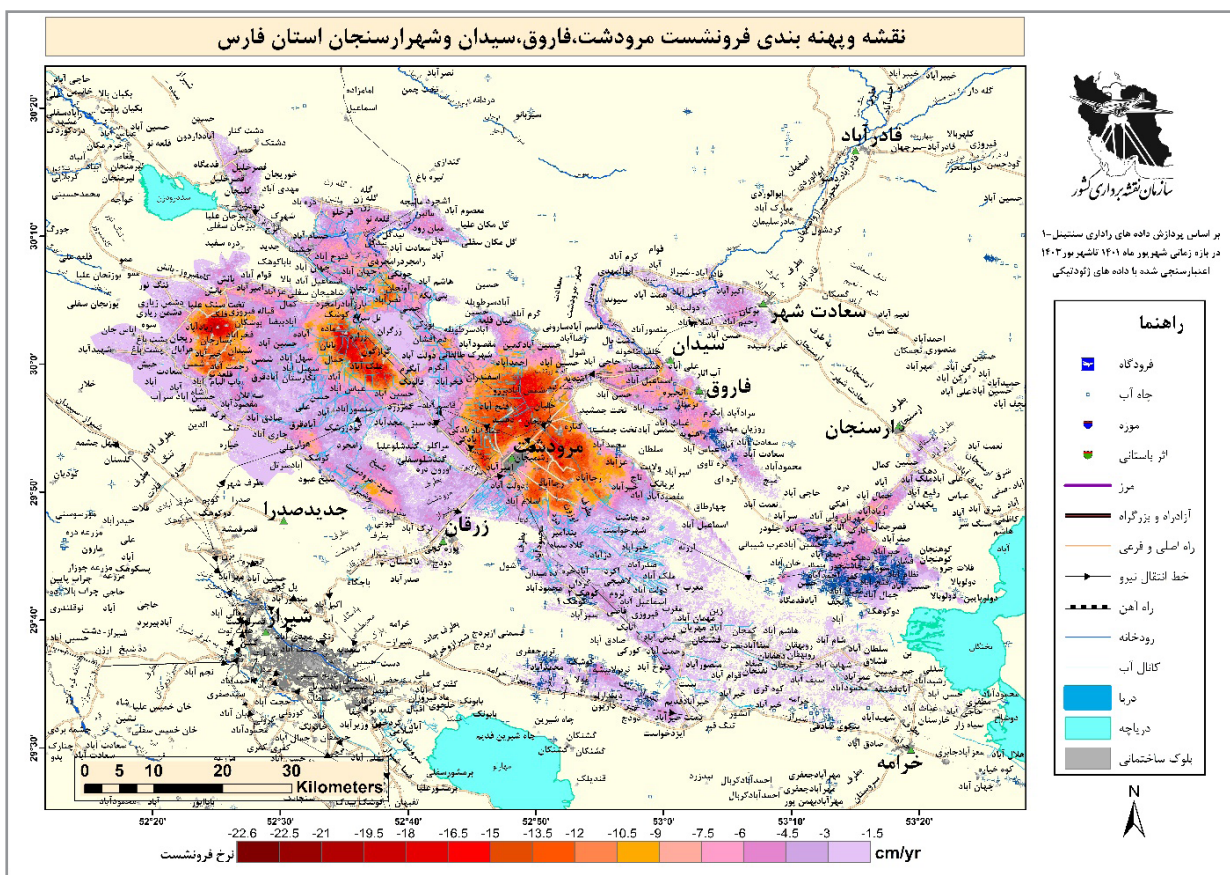
Figure 4. Diagram of elevation changes of the CSDB leveling route (Dehbid-Shiraz) in the period 1988-2007

به منظور بررسی محدوده فرونشست، ۳۰ تصویر راداری سنجنده از ماهواره Sentinel-1 از مرکز فضایی اروپا در بازه زمانی مرداد ۱۳۹۷ تا تیر ۱۳۹۹ اخذ گردید. نتایج حاصل این پردازش های راداری شامل ۱۲۲ اینترفروگرام بود. براساس پردازش های انجام شده در این بازه زمانی، مناطقی به وسعت ۹۵۰ کیلومترمربع در اطراف شهرستان مرو دشت و شهرستان ارسنجان و شهرستان های اطراف و در نواحی شهری کوشک، سپیدان، هرابال (بیضاء)، داریان، سیدان، زرقان، رامجرد، زنگی آباد، فاروق و لپوئی و پاسارگاد دچار فرونشست با بیشترین نرخ ۱۶.۲ سانتی متر در سال است. متأسفانه بخشی از جاده های مواصلاتی و خطوط راه آهن و خطوط انتقال نیرو از پهنه تحت تأثیر فرونشست عبور می نماید.

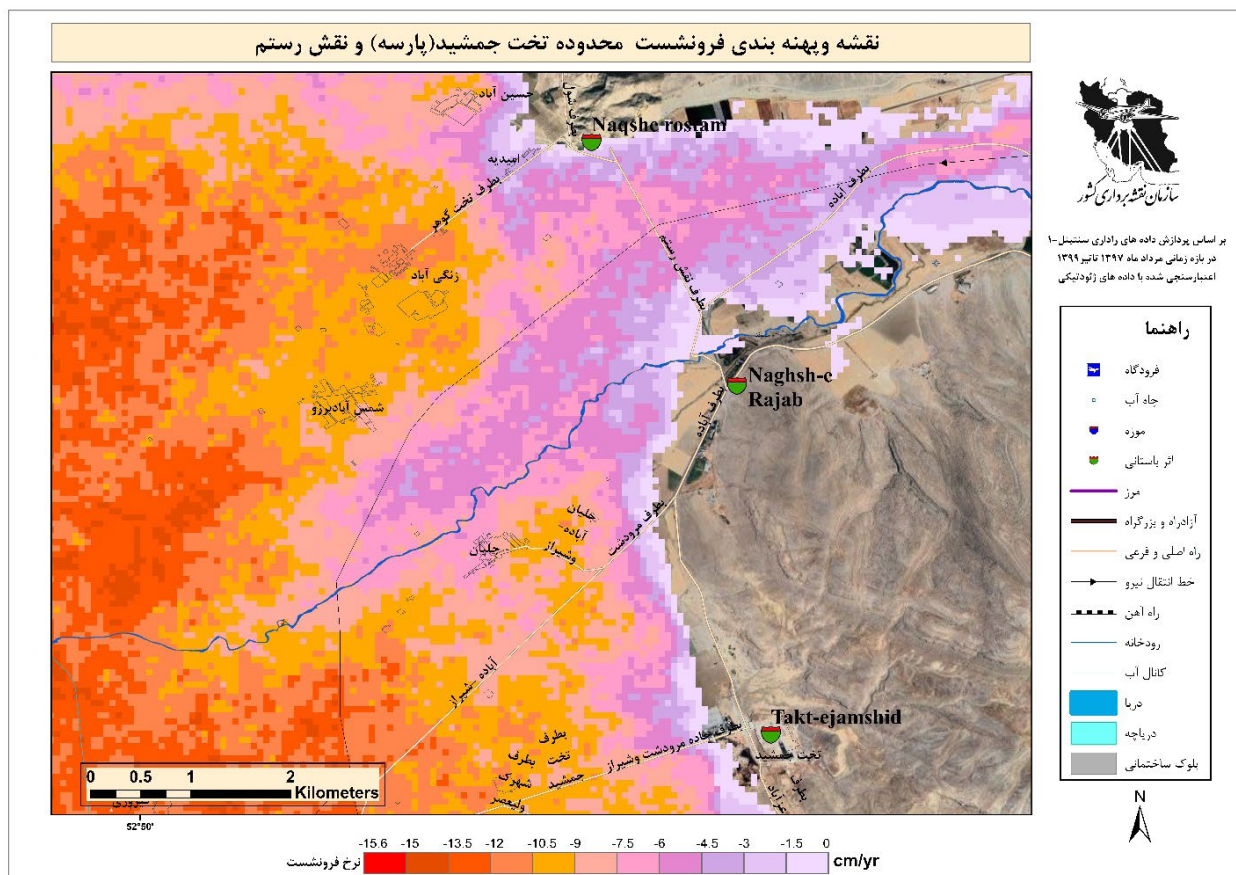
به روزرسانی وضعیت فرونشست دشت مرو دشت در بازه زمانی شهریور ۱۴۰۱ تا شهریور ۱۴۰۳ با استفاده از پردازش ۳۲ تصویر راداری و تشکیل ۱۱۳ اینترفراگرام انجام شد. شکل ۶ نقشه فرونشست دشت مرو دشت در این بازه زمانی را نشان می دهد. همان طور که از اشکال ۵ و ۶ مشخص است، بیشینه نرخ فرونشست دشت در این بازه زمانی به ۲۲/۶ سانتی متر در سال افزایش پیدا کرده است. همچنین میزان نرخ فرونشست در برخی مناطق دشت تا ۱۷ سانتی متر در سال افزایش داشته است. مساحت پهنه فرونشست نیز به ۲۹۶۳ کیلومترمربع افزایش پیدا کرده و بیش از ۳ برابر شده است.

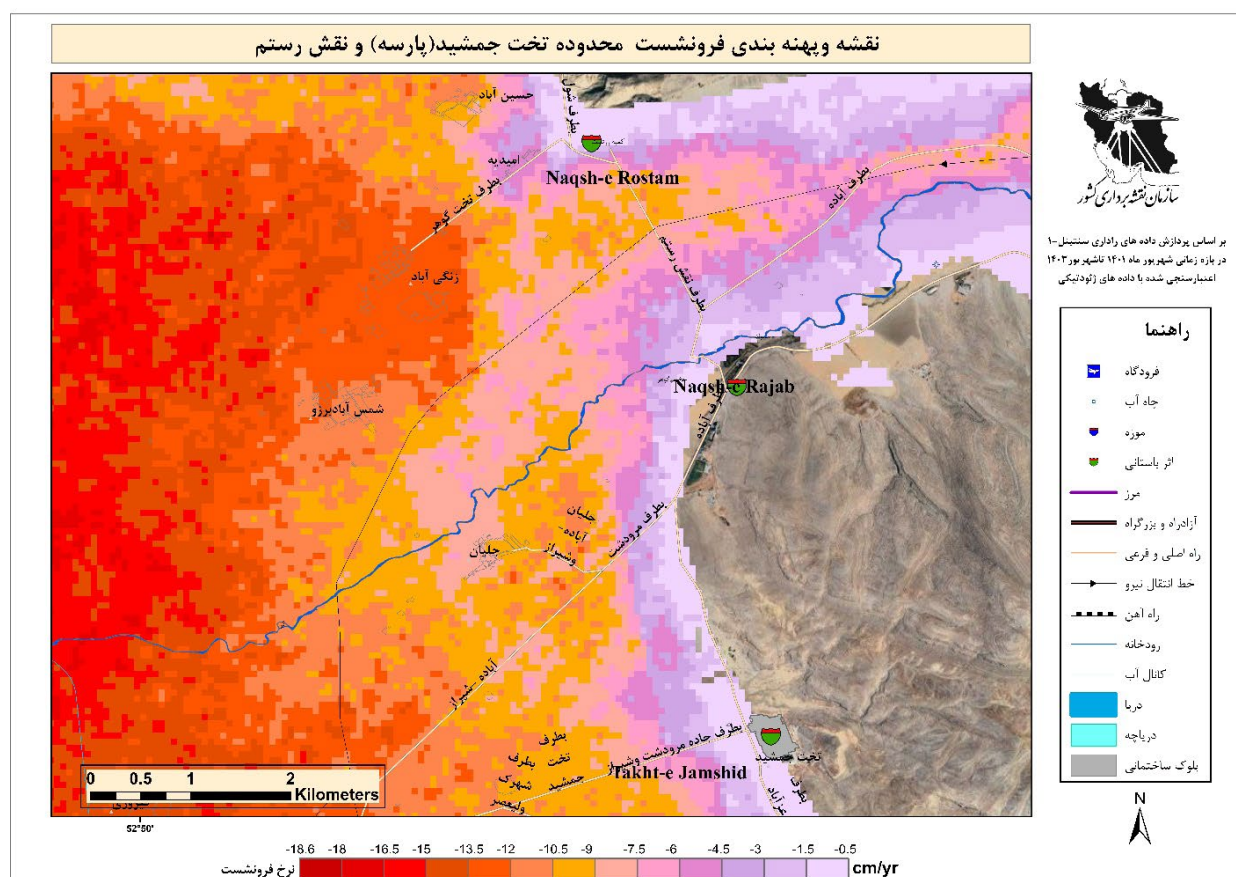
شکل ۵. نقشه فرونشست دشت مرو دشت در بازه زمانی مرداد ۱۳۹۷ تا تیرماه ۱۳۹۹ (عکس از نگارنده)
Figure5. subsidence map of Marvdasht plain within 2018-2020 years

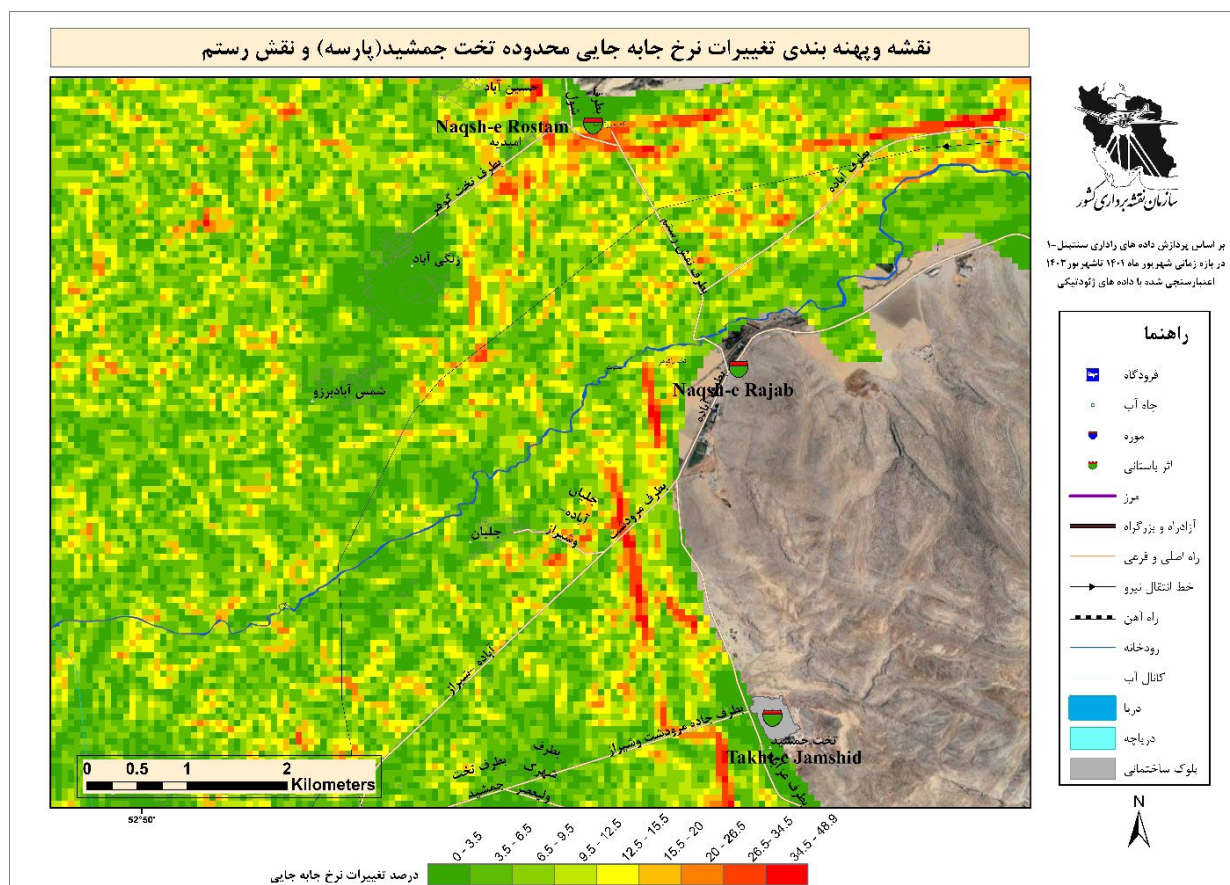
شکل ۶ نقشه فرونشست دشت مرو دشت در بازه زمانی شهریور ۱۴۰۱ تا شهریور ۱۴۰۳ (عکس از نگارنده)
Figure6. subsidence map of Marvdasht plain within 2022-2024 years

شکل ۷. نقشه فرونشست دشت مرو دشت در محدوده تخت جمشید و نقش رستم در بازه زمانی مرداد ۱۳۹۷ تا تیرماه ۱۳۹۹ (عکس از نگارنده)
Figure7. subsidence map of Marvdasht plain around Persepolis and Naqsh-e Rostam within 2018-2020 years

شکل ۸. نقشه فرونشست دشت مرو دشت در محدوده تخت جمشید و نقش رستم در بازه زمانی شهریور ۱۴۰۱ تا شهریور ۱۴۰۳
Figure8. subsidence map of Marvdasht plain around Persepolis and Naqsh-e Rostam within 2022-2024 years

شکل ۹. نقشه تغییرات نرخ فرونشست در محدوده تخت جمشید و نقش رستم در بازه زمانی شهریور ۱۴۰۱ تا شهریور ۱۴۰۳

۵. نتیجه گیری

در این تحقیق میزان فرونشست زمین در دشت مرودشت و تغییرات آن در محدوده میراث جهانی تخت جمشید و نقش رستم، مورد مطالعه قرار گرفت. مطابق این مطالعات، گرچه طبق مشاهدات ترازیابی دقیق، قدمت این فرونشست متعلق به قبل دهه ۸۰ شمسی است، اما محاسبات تداخل سنجی راداری نشان دهنده گسترش و افزایش نرخ این فرونشست دشت مرودشت در سالیان اخیر است، به نحوی که بیشینه نرخ فرونشست دشت در بازه زمانی شهریور ۱۴۰۱ تا شهریور ۱۴۰۳ به ۲۲۶ سانتی متر در سال افزایش پیدا کرده و مساحت پهنه فرونشست دشت نیز بیش از ۳ برابر شده است. محاسبات مربوط به بازه زمانی مرداد ۱۳۹۷ تا تیرماه ۱۳۹۹ نشان دهنده آن است که تخت جمشید و نقش رستم خارج محدوده فرونشست و در فواصل ۳۰ متری و ۴ متری مرز فرونشست بوده اند. در حالی که در محاسبات مربوط به بازه زمانی شهریور ۱۴۰۱ تا شهریور ۱۴۰۳ قسمت غربی محوطه میراث جهانی تخت جمشید و محدوده کعبه زرتشت وارد حریم فرونشست با نرخ یک سانتی متر در سال شده است. از دیگر سو تغییرات نرخ فرونشست که عامل کلیدی در تخریب سازه های محل است نیز در نزدیکی این آثار باستانی قابل توجه است.

به منظور حفاظت از این آثار ارزشمند تاریخی، لزوم استفاده از روش‌های تحکیم سازه در آن‌ها امری است که می‌بایست مورد توجه قرار گیرد. از دیگر سو، اصلاح روش‌های بهره‌برداری از منابع آب زیر زمینی در دشت مرودشت، اصلاح الگوی کشت و منع کشت محصولات پرآب بر کشاورزی، روش‌های تغذیه مصنوعی آبخوان به منظور توقف فرونشست در منطقه موکدا پیشنهاد می‌شود. همچنین استفاده از مشاهدات و محاسبات میکرو ژئودزی به منظور بررسی و وایش تغییر شکل این آثار تاریخی پیشنهاد می‌شود.

References/مراجع

- Alfare, Loredana & Donnici, Sandra & Marini, Mattia & Moscatelli, Massimiliano & Tosi, Luigi & Vallone, Roberto. (2014). The Impact of Land Subsidence on Preservation of Cultural Heritage Sites: The Case Study of Aquileia (Venetian-Friulian Coastland, North-Eastern Italy). 10.1007/978-3-319-08660-6_34.
- Amighpey, M., Arabi, S. (2024). Studying Land Subsidence in Iran Caused by Groundwater Over Extraction by Preparing the Comprehensive Subsidence Map of the Country. Iran-Water Resources Research, 19(5), pp. 145-156. doi: 10.22034/iwrr.2023.186215 (In Persian)
- [آمیغ پی، معصومه؛ عربی، سیاوش (۱۴۰۲). مطالعه وضعیت فرونشست زمین در اثر استخراج بی‌رویه آبهای زیرزمینی در ایران با استفاده از نقشه جامع فرونشست کشور. تحقیقات منابع آب ایران، ۱۹(۵)، ۱۴۵-۱۵۶].
- Amighpey, A., Arabi, S., Ghoraiyan, F., (2025) Identification of high-risk areas and ground fissures caused by land subsidence using the estimation of horizontal displacement components and subsidence gradient maps, case study: Kashan plain subsidence, Iranian Journal of Soil and Water Research, 56 (3), <https://doi.org/10.22059/ijswr.2025.385160.669836> (In

- [org/xx.xxx/ghr.2018.02.115](https://doi.org/xx.xxx/ghr.2018.02.115)
- Rukayah, A B Sardjono, M Abdullah and A M A Aziz, (2021), inventory of old buildings and land subsidence in Semarang Old Colonial City, IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, Volume 623, International Conference on Environment, Sustainability Issues, and Community Development 21 October 2020, Semarang, Indonesia
- Smith, J. (2020). Heritage and national identity: The role of monuments in modern states. *Journal of Cultural Heritage*, 25(3), 210–225. <https://doi.org/xx.xxx/jch.2020.03.210>
- UNESCO. (2021). Culture and climate change: Impacts, adaptation and mitigation. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesco.org/culture-and-climate-change>
- Wu J, Shi X, Xue Y, Zhang Y, Wei, Z, Yu J (2008) The development and control of the land subsidence in the Yangtze Delta, China. *Journal of Environmental Geology* 55(8):1725–1735
- Persian)
- [آمیغ پی، معصومه؛ عربی، سیاوش (۱۴۰۴). شناسایی موقعیت مناطق پر مخاطره و شکافهای زمین ناشی از فرونشست با استفاده از برآورد مولفه مسطحاتی جابه جایی و نقشه گرادیان فرونشست، مطالعه موردی: فرونشست دشت کاشان، مجله تحقیقات آب و خاک ایران، دوره ۵۶]
- Amr Z. Hamouda, Suzan M. El-Gharabawy, Ahmed Fekry, Mohamed A. Nassar, Mahmoud Salah, Subsidence model of the ancient Alexandria Royal port linked to sea-level rise and natural hazards using integrated geophysical methods, *The Egyptian Journal of Aquatic Research*, Volume 47, Issue 3, 2021, Pages
- Fadaei H, Naseri F. Conservation and Restoration of an Achaemenid Column Base from the Hundred-Column Palace in the Persepolis World Heritage Site. *KCR* 2022; 5 (1) :13-34
- URL: <http://journal.richt.ir/kcr/article-1-109-fa.html> (In Persian)
- [فدایی حمید، ناصری فردین. حفاظت و مرمت پایه‌ستون هخامنشی متعلق به کاخ صدستون در محوطه میراث جهانی تخت جمشید. دانش حفاظت و مرمت. ۱۴۰۱، ۵ (۱): ۱۳-۳۴
- URL: <http://journal.richt.ir/kcr/article1-109-fa.html>]
- Fadaei H. Research Paper the Major Air Pollutants and Their Sources in the Erosion of Stone Materials in the Cultural Heritage Sites of the Marvdasht Plain. *KCR* 2025; 7 (4) :19-45
- URL: <http://journal.richt.ir/kcr/article-1-229-fa.html> (In Persian)
- [فدایی حمید. مهم ترین آلاینده‌های هوا و منابع آن در فرسایش مصالح سنگی در محوطه های میراث فرهنگی دشت مرو دشت. دانش حفاظت و مرمت. ۱۴۰۳، ۷ (۴): ۱۹-۴۵]
- Galloway D L, Sneed M (2013) Analysis and simulation of regional subsidence accompanying groundwater abstraction and compaction of susceptible aquifer systems in the USA. *Boletín de la Sociedad Geológica Mexicana* 65(1):123–136
- Hamouda, A.Z., El-Gharabawy, S.E., M., Fekry, A., Nassar, M.A., & Salah, M. (2021). Subsidence model of the ancient Alexandria Royal port linked to sea-level rise and natural hazards using integrated geophysical methods, *Egyptian Journal of Aquatic Research*, Volume 47, Issue 3, 2021, Pages 283-292, ISSN 1687-4285
- ICOMOS. (2018). The impact of climate change on monuments and sites. International Council on Monuments and Sites. <https://www.icomos.org/en/focus/climate-change>
- IPCC. (2021). Climate Change 2021: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Intergovernmental Panel on Climate Change. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>
- Jones, A., & Lee, K. (2018). Ancient civilizations and modern nation-states: A comparative overview. *Global History Review*, 12(2), 115–130. <https://doi.org/xx.xxx/ghr.2018.02.115>